

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Bekend maken en bekend raken, Evaluatie van de eerste vijf jaar overheidsvoorlichting over de Algemene Bijstandswet (1962-1967)

Putten, J. van

Citation

Putten, J. van. (1974). Boekbespreking van: Bekend maken en bekend raken, Evaluatie van de eerste vijf jaar overheidsvoorlichting over de Algemene Bijstandswet (1962-1967). *Acta Politica*, 9: 1974(1), 92-94. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449413>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449413>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

heid betreft, natuurlijk kan op 100 pagina's geen uitvoerige beschrijving van de Nederlandse politieke cultuur en structuur worden verwacht. Maar gesteld voor de eis van beknoptheid dient een auteur meer zorg te geven aan zijn selectiecriteria. Herhaaldelijk wordt gewezen op het bestaan van bepaalde instellingen of andere verschijnselen in Nederland, zonder dat melding wordt gemaakt van het bestaan van dezelfde instellingen of verschijnselen in België — en omgekeerd. Een dergelijke selectiviteit wekt ten onrechte de indruk dat tussen de beide landen bepaalde verschillen bestaan, maar slechts een insider is daarvan op de hoogte.

Daarnaast kunnen nog allerlei folkloristische, aanvechtbare en onjuiste passages worden aangewezen: de Nederlandse Sint-Nikolaasviering overtreft ook in haar godsdienstige betekenis de Amerikaanse kerstviering; het klassegevoel is in Nederland sterk ontwikkeld; de afschaffing van de opkomstplicht was aan de schrijver onbekend; 'het fries wordt nog altijd gesproken in de streek ten noorden van Amsterdam'; de politieke partijen zijn realistisch en proberen de kiezers vóór de verkiezingen een indruk te geven van de coalitievorming na de verkiezingen; de PSP is opgericht in 1962. Het kiesstelsel is, wat de effecten voor kleine partijen betreft, niet juist weergegeven.

Bij het lezen van de geïncrimineerde passages vraagt men zich af, welke bronnen de schrijver heeft benut. Hij heeft gedurende vijf jaar in Brussel gewoond en spreekt in zijn voorwoord hartelijk dank uit jegens mr. P. J. H. Jonkman van de Nederlandse ambassade in Brussel, die hem met grote toewijding van informatie heeft voorzien en aan contacten in Nederland heeft geholpen. De geschreven bronnen die hij noemt zijn overwegend Engelstalig: Daalder, Lijphart, Goudsbloem, *Sociologica 'Netherlandica'*. Een alleszins te billijken keuze. Maar de Nederlandstalige bronnen zijn om te huilen: Henk J. Meier, *Politiek Zakboek 1967*; J. van den Berg, *De anatomie van Nederland*, deel 1, 1967. Dat is alles. Men vraagt zich af of de ambassade te Brussel niet op de hoogte was van het feit dat er nog wel degelijker werken over het Nederlandse politieke stelsel bestaan: de geschriften van Van Raalte, Drees en Kuypers, bijvoorbeeld, of tal van informatieve artikelen in *Acta Politica*. Afgezien daarvan heeft de auteur zich ook zelf kennelijk niet de moeite gegeven, tot deze bronnen door te dringen.

Hoewel Weils boek enerzijds nuttige elementaire informatie biedt over tal van onderwerpen met betrekking tot de politieke structuur en de buitenlandse politiek van Nederland en België, gaat het anderzijds mank aan oppervlakkigheid, eenzijdigheid en onzorgvuldigheid. Dat het niet nodig is dat buitenlanders oppervlakkig, eenzijdig en onzorgvuldig over Nederland schrijven heeft Windmuller in zijn boek over de arbeidsverhoudingen in ons land aangetoond. Weil had zich daaraan kunnen spiegelgen.

Jan van Putten

C. P. M. van der Haak, Bekend maken en bekend raken, Evaluatie van de eerste vijf jaar overheidsvoorlichting over de Algemene Bijstandswet (1962—1967). 's-Gravenhage, Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (Staatsuitgeverij), 1972, -279 p., f 21,—

Het onderzoek, waarover Van der Haak in zijn dissertatie rapporteert, had tot doel, het effect van een stuk overheidsvoorlichting na te gaan. Min of meer toevallig is daarvoor de overheidsvoorlichting over de algemene bijstandswet

als object gekozen. Het onderzoek valt in twee belangrijke onderdelen uiteen. Onder het opschrift 'bekend maken' werd onder meer onderzocht hoe het geheel van boodschappen met betrekking tot de ABW eruit ziet, dat antecedent is gemaakt aan de potentiële cliënten van de ABW; hoe dit geheel tot stand is gekomen; wat in eerste instantie het effect is van de voorlichting die door de overheid aan andere verspreiders van boodschappen over de ABW is gegeven. Onder het opschrift 'bekend raken' is vooral nagegaan wat het effect van alle voorlichting en publiciteit over de ABW bij de potentiële cliënten is in termen van kennis, houding en gedrag t.a.v. de ABW; hoe de sociale processen van kennisname, houdings- en gedragsbepaling verlopen en met welke variabelen dit verloop samenhangen; welke informatiebronnen worden benut en in hoeverre de overheidsvoorlichting van betekenis is.

Het onderzoek concentreert zich op de gemeente Utrecht. In het onderzoek onder voorlichtende instanties (bekend maken) is in ruime mate van vergelijking gebruik gemaakt. De voorlichting vanwege de gemeente wordt vergeleken met de voorlichting van de ministerie van CRM, de voorlichting van radio, televisie, pers en een aantal organisaties met de overheidsvoorlichting. Voorts worden de verschillende omroepen onderling, de kranten onderling en de diverse organisaties met elkaar vergeleken. Daaraan gaat vooraf een gedetailleerde beschrijving van de ontplooidde voorlichtingsactiviteiten. Deze activiteiten worden in verband gebracht met de doelstellingen, sociale positie en communicatiestructuur van deze instanties.

Ook bij het onderzoek onder de uiteindelijk bedoelde ontvangers van de voorlichting (bekend raken) is op ruime schaal van de vergelijkende methode gebruik gemaakt. Binnen een zo homogeen mogelijke bevolkingsgroep werden degenen die wel en degenen die niet van de ABW op de hoogte zijn met elkaar vergeleken. Hetzelfde gebeurde ten aanzien van personen die wel en personen die geen bijstand hebben aangevraagd, in zoveel mogelijk vergelijkbare omstandigheden. Het onderzoek onder de ontvangers concentreerde zich op kleine zelfstandigen (ambulante handelaars, handelaars in tweede-handsgoederen en oude middenstand) in de gemeente Utrecht. Als toetssteen voor het effect van de voorlichting gold de kennis van en de houding tegenover de ABW die bij deze doelgroep van de voorlichting viel aan te treffen.

Het onderzoek onder de ontvangers leverde enkele belangwekkende resultaten op. Bekendheid met de ABW behoort eerder tot de geestelijke bagage van de participerende burger dan tot die van de bijstandbehoevende. In de beroepscategorie 'ambulant en/of handelend in tweedehands goederen' is het aanvragen van bijstand een kwestie van voldoende op de hoogte zijn van de nieuwe mogelijkheden en dit hangt samen met het 'bij de tijd' zijn in het algemeen, waarvoor participatie in grotere verbanden en interesse voor wat buiten de eigen kring gebeurt voorwaarden lijken te zijn. Vrees voor prestigeverlies speelt geen rol van betekenis. In de 'oude middenstand' is het beeld omgekeerd: de niet-aanvragers zijn van allerlei zaken op maatschappelijk en politiek terrein beter op de hoogte dan de aanvragers en ook in hun opvattingen en participatiegedrag zijn zij meer 'cosmopolite' dan de aanvragers. Bij deze 'oude middenstanders' komt hun maatschappelijk prestige echter in conflict met hun behoefte aan bijstand en kennis van de mogelijkheden van de bijstandswet. Het prestige houdt bij de niet-aanvragers de overhand; de aanvragers uit deze beroepscategorie zijn de personen met het zwakste prestigegevoel, die enigszins marginaal

staan t.o.v. hun beroepsstand.

Van der Haak benadert de wijze waarop de onderzochte ontvangers zijn geïnformeerd met behulp van het begrippenapparaat dat Rogers en Shoemaker hanteerden in hun *Communication of Innovations*. Het op de hoogte zijn van informatie zoals bijv. over de ABW brengt hij in verband met de behoefte aan sociale status, wat ik niet het sterkste gedeelte van zijn boek vindt. Om de aangetroffen discrepantie tussen kennis en gebruik te verminderen, dus om de prestige-barrière bij objectief-behoefte te overwinnen, bepleit hij als afzonderlijke doelstelling van de voorlichting 'het verbreiden van de opvattingen over sociale rechtvaardigheid, waarvan de algemene bijstandswet een uitvloeisel is'. Het onderzoek maakt een degelijke indruk, zij het dat enkele methodologische zwaktes zijn aan te geven. De relatieve effectiviteit van de verschillende informatiebronnen voor de gebruikers of potentiële gebruikers van de ABW komt nauwelijks uit de verf.

Een groot probleem bij dit soort onderzoeken ligt in de criteria die men ten aanzien van de effectiviteit van voorlichting aanlegt. Er wordt bij de bespreking van het voorlichtingsbeleid door het ministerie van CRM forse kritiek op de gepleegde voorlichting geleverd, maar na lezing van het hele boek moet men zich afvragen of het effect van de voorlichting aanmerkelijk anders zou zijn geweest indien tevoren met de door de schrijver aangedragen gezichtspunten rekening was gehouden, terwijl het tevens de vraag is of men er tevoren mee had kunnen rekenen.

Hiermee wil overigens niet worden gezegd dat wijsheid achteraf niet zeer behartigenswaardig kan zijn. Wat dit betreft bevat Van der Haaks boek nuttige wijsheid. Uit een oogpunt van voorlichting valt het vooral te waarderen dat hij veel aandacht vraagt voor het agogische aspect van de overheidsvoorlichting. De commissie heroriëntatie overheidsvoorlichting (commissie-Biesheuvel), die meer aandacht heeft geschonken aan openbaarheid bij de beleidsvorming dan bij de beleidsuitvoering, is hieraan nauwelijks toegekomen.

Overigens kan ook hierbij de vraag worden gesteld in hoeverre het paard achter de wagen wordt gespannen. Als een wet bedoeld is voor bijstandbehoevende burgers, waarom moet het maken van zo'n wet dan primair een elitaire aangelegenheid zijn en moet de doelgroep van de wet achteraf via agogisch geïnspireerde voorlichting over de zegeningen van de wet worden geïnformeerd? Zo'n scheiding tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering past voortreffelijk in het patroon van een consumptiemaatschappij, maar minder in een samenleving van verantwoordelijke burgers. Deze slotopmerking is overigens geen kritiek op Van der Haak, veeleer een aanvulling op zijn beleidsadviezen, gericht aan het adres van toekomstige wettenmakers.

Jan van Putten

**G. B. J. Hilterman, De Europese deling.
Bussum (Unieboek), 1972, -219 p., f 19,90**

Een studie over de aanloop tot de koude oorlog, en zeker een van eigen bodem, verdient alle aandacht. Ook al merkt Hiltermann in het begin van zijn proefschrift reeds op dat hem geen nieuwe gegevens met sensationele onthullingen ter beschikking staan, op zichzelf is een boek, waarin de schrijver als werkwijze gekozen heeft 'de gang van zaken te rekapitulieren' al waardevol. Hiltermann wil echter meer, zo zegt hij in zijn inleiding: 'Daargelaten wat moet worden gedacht van de naoorlogse Russische buitenlandse politiek en haar doelstellingen in het algemeen, dient te worden erkend, dat aan de drijfveren van het Oosten voor zijn politiek met betrekking tot Duitslands toekomst, die in wringing met die van de westelijke wereld het nu zichtbare resultaat heeft opgeleverd, weinig aandacht is besteed. Daarbij gaat het om de invloed van Polen, de Tsjechoslowaakse Republiek, en in het bijzonder de USSR. Het is de bedoeling in dit geschrift te trachten daaromtrent enige opheldering te verschaffen'.

Het gaat Hiltermann om de (konstante) factoren, die een rol gespeeld hebben bij het tot stand komen van de politiek van de drie genoemde landen met betrekking tot Duitsland. Dit in ogenschouw genomen, kunnen we niet anders constateren dat het boek een weinig gestructureerd geheel is geworden. Immers op p. 138 lezen we: 'De verdeling van Duitsland is derhalve niet een op zichzelf staand feit; ze is voltrokken als onderdeel van de strijd om de afgrenzing van invloedssferen in geheel Europa'. en 'De zaak van de Duitse deling en de Duitse hereniging monopoliseerde de aandacht en domineerde de discussie. De gehele wereldpolitiek leek wel om Duitsland te draaien. Het grote onderliggende probleem werd daardoor geheel aan het oog onttrokken. Toch was in feite de vraag aan de orde welk nieuw krachtenpatroon de Europese politieke situatie ging bepalen'. Wanneer we nu dit gegeven, alsmede de titel — de Europese deling — naast de hierboven geciteerde probleemstelling leggen, dan kan men zich terecht afvragen of de vlag de lading wel dekt.

De opzienbarende verschuivingen in de verhoudingen in het Europese krachtenveld moeten volgens Hiltermann als de 'causa major' worden aangemerkt: zonder deze zouden alle opgesomde motieven geen rol hebben kunnen spelen. Die verschuivingen kwamen tot stand door 'een revolutionaire vergroting van de potentie van Oost-Europa, gepaard gaande met een dramatische verzwakking van die van Midden- en West-Europa'. Het feit dat dit verder helemaal niet ter sprake komt in het verhaal (wel onderstreept de schrijver de economische ontreding in de Sowjet-Unie) doet J. W. van der Meulen in zijn bespreking in de *Internationale Spectator* (22 januari 1973) spreken van een detectiveroman waarin de moord gepleegd is door iemand die in de rest van het verhaal helemaal niet voorkomt.

Komt de 'causa major' pas aan het eind van het boek ter sprake, hetzelfde geldt voor de 'drijfveren' waarvan in de eerder genoemde probleemstelling sprake is. Enkele worden summier aangestipt, vergezeld van het oordeel van enkele schrijvers. Konklusies uit het voorgaande verhaal zijn het echter niet en erg veel systematiek valt er ook niet in te ontdekken. Meer systematiek vinden we bijvoorbeeld in het eerste hoofdstuk van Richard F. Rosser, *An Introduction to Soviet Foreign Policy*, Englewood Cliffs, N.J., 1969, waarin deze in twee categorieën negen theorieën onderscheidt. In de eerste categorie vallen de Sowjet-